

1. Cornec J. Laïcité. – Paris: S.U. D. E.L., 1965. – 529 p.
2. Bourglé C. L'école normale supérieure. D'où elle vient - ou va. – Paris , 1924.- 146 p.
3. Вейланд С. Университеты и новый облик Европы / С. Вейланд // Вестник высшей школы.- 1991. – 263 с.
4. Матвієнко О. В. Теоретичні основи реформування систем вищої освіти у країнах ЄС / О.В. Матвієнко // Педагогіка і психологія професійної освіти.- 2002. №4. – 254 с.
5. Степко В. Вища технічна освіта і наука України як фактори суспільного розвитку та інтеграції України у світове співтовариство / В. Степко // Вища школа.- 2004.- № 5-6. - С. 40-53.
6. Saisalieu, R. (1983). La régulation culturelle des ensembles organisés, L'année sociologique pp. 195-217.

Отримано 04.05.2016

УДК 378.4

Якуб М. С. °

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, аспірант кафедри педагогіки факультету психології.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ»

Стаття присвячена теоретичному аналізу поняття «студентське самоврядування». Розглянуто підходи до визначення, виявлено зміст, основні ознаки, принципи, завдання студентського самоврядування на сучасному етапі розвитку в Україні.

Ключові слова: студентське самоврядування, система управління університетом, форма організації управління, засіб виховання, соціалізації особистості.

Статья посвящена теоретическому анализу понятия «студенческое самоуправление». Рассмотрены подходы к определению, выделены содержание, основные черты, принципы, задания студенческого самоуправления на современном этапе развития в Украине.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, система управления университетом, форма организации управления, средство воспитания, социализации личности.

The article examines the theoretical analysis of the concept of "student government". The author describes approaches to the definition, maintenance,

basic features, principles, tasks of the student government at the present stage of its development in Ukraine.

Keywords: *student government, university management system, form of organization management, means of education, socialization.*

Постановка проблеми. В умовах входження системи вищої освіти України в єдину європейську освітню систему студентське самоврядування постає важливим елементом демократичного управління університетом. Теорія та практика педагогічної науки свідчать про значний вплив студентського самоврядування на формування ініціативного, відповідального, інноваційного, творчого; з активною життєвою позицією фахівця; фахівця, який знає та спроможний реалізовувати свої громадянські права та обов'язки; фахівця якого наразі потребує наша держава.

Проблему становлення і розвитку студентського самоврядування та його виховне значення досліджували Л. О. Шеїна, К. Л. Потопа, Т. І. Бондар, Ю. П. Кращенко, В. М. Мокляк, О. О. Невмержицька, Г. В. Троцько, І. П. Аносов, В. М. Приходько, М. І. Приходько та ін. Історико-педагогічний аналіз студентського самоврядування здійснювали Д. І. Багалій, В. С. Бакіров, Н. М. Дем'яненко, С. Т. Золотухіна, В. К. Майборода, І. Г. Малінко, С. П. Мельгунов, С. І. Посохов, В. А. Садовничий, В. І. Сипченко, І. О. Сікорський, П. Б. Струве, Г. І. Щетініна та ін. Проте, студентське самоврядування як цілісне явище і процес в освітньо-виховному середовищі вищої школи залишається фрагментарно вивченим до цього часу.

Фрагментарність вивчення та гостра практична необхідність вивчення зумовлюють потребу в аналізі досвіду студентського самоврядування, як вітчизняного так і зарубіжного. Зазначимо, що вивчення накопиченого досвіду не можливе без уточнення поняття «студентське самоврядування». Адже досі не існує однозначного розуміння даного терміну.

Мета статті – визначити та проаналізувати сутність поняття «студентське самоврядування».

Виклад основного матеріалу. Перш за все, подамо декілька визначень поняття «самоврядування». У словнику української мови самоврядування розглядається як «форма управління, за якого суспільство, певна організація, господарська чи адміністративна одиниця тощо має право самостійно вирішувати питання внутрішнього керівництва [1, с. 32]». В українському педагогічному словнику данне поняття трактується як участь дітей в управлінні і керівництві справами колективу [2].

Досліджуючи самоврядування учнів у педагогіці кінця ХІХ – першої третини ХХ століття, Т. Прибора виділила наступні підходи до визначення сутності самоврядування: форма організації навчального процесу, що була покликана виховати особистість як члена спільноти та надала часткові керівні функції старшим учням (Г. Літц, С. Редді); принцип організації життєдіяльності колективу, що визначав права та обов'язки кожного члена (Г. Вінекен, П. Гехеб); організація учнів, за якої діти самостійно організовують власну діяльність (П. Лакомб, Н. Мак-Менн, А. Нейл); форма організації учнів, за якої діти без втручання педагогів розробляють та приймають рішення для

досягнення спільних трудових та суспільно корисних цілей (Ф. Гансберг, Л. Гурлітт, Ф. Карсен, Г. Кершенштейнер, В. Паульсен, С. Френе, Г. Шаррельман); засіб підтримання дисципліни (І. Гепп, Зібург, Ф. Ферстер, Штейнеке); засіб прищеплення учням громадянських навичок та розвитку самодіяльності й індивідуальних організаторських якостей (Я. Чепіга, С. Сірополко, С. Русова); засіб виховання відповідальності колективу перед особистістю і особистості перед колективом (А. Макаренко); форма соціального життя і організацію всієї діяльності дітей (В. Таран, С. Кільколик, А. Залужний, В. Чашко); школу самовиховання, громадську майстерню (М. Зарецький); організацію життя й роботи колективу (С. Белоусов); відмову від авторитарності педагога і широке залучення дітей до педагогічної творчості (М. Пістрак) [3].

На сьогодні не існує єдиного трактування дослідниками поняття «студентського самоврядування». Багатогранність даного феномену спричинює різноманітність підходів до його визначення. Розглянемо кілька з них:

- *Студентське самоврядування як форма організації управління*

На думку Г. Троцько, студентське самоврядування – це «форма організації управління студентами різноманітною життєдіяльністю свого колективу на принципах свободи, рівноправності, безпосередньої участі в керівництві його справами» [4, с. 296].

У посібнику «Студентське самоврядування в Україні» самоврядування визначено як «одну з форм «народовладдя» – своєрідний метод управління, що ґрунтується на організації, саморегулюванні та не допускає застосування примусу. Студентське самоврядування у вищих навчальних закладах можна розглядати не лише як традицію, а і як механізм побудови моделі управлінської освіти загалом і спосіб утвердження демократичних принципів майбутньої еліти [5, с.30]».

Цікавою є думка В.Приходько про те, що самоврядування у вищому навчальному закладі – це «самостійна громадська діяльність студентів із реалізацій функцій управління вищим навчальним закладом, яка здійснюється студентами згідно з метою і завданнями, що стоять перед студентським колективом. Саме в діяльності студентського самоврядування закони управління і закономірності виховання набувають особливої, своєрідної специфіки [6, с. 14]».

Студентське самоврядування є елементом загальної системи управління ВНЗ, який дозволяє студентам приймати безпосередню участь в управлінні університетом і організації власної життєдіяльності через колегіальні органи самоврядування різних рівнів та напрямів. Студентське самоврядування має демократичну основу, сприяє налагодженню діалогу між адміністрацією і студентами, студентами і професорсько-викладацьким складом.

- *Студентське самоврядування як засіб виховання та соціалізації особистості*

Дослідник І. Янищук розглядає студентське самоврядування як «системно-цілісне утворення з притаманними йому якісно новими

характеристиками. Метою створення такої системи є передусім соціалізація особистості майбутнього спеціаліста, визначення моральних орієнтирів. Досягнення цієї мети можливе на основі реалізації принципів неперервності та наступності усіх виховних напрямків. Для системного підходу до організації студентського самоврядування характерне те, що воно охоплює всі сфери життєдіяльності вищого навчального закладу: навчально-виховну, науково-дослідну, спортивно-оздоровчу, побут, відпочинок, участь у суспільно-громадському житті й поширюється на всі рівні академічної громади: групи, факультету, університету [7, с. 215]».

Студентське самоврядування є однією з підсистем виховного процесу вищого навчального закладу, яка забезпечує особистісний саморозвиток майбутнього спеціаліста на основі вільного вибору громадянської позиції, добровільного засвоєння життєвих норм і цінностей, індивідуального творчого підходу. Важливий досвід, який отримує студент в межах діяльності в органах студентського самоврядування – досвід самоорганізації власного життя. Самоврядування створює вільний, творчий простір для задоволення потреб у соціалізації, самоствердженні, самоідентифікації студентської молоді.

Перераховані визначення відображають одну або кілька суттєвих характеристик даного феномену. Для їх виявлення і продуктивного використання доцільно застосувати системний підхід.

Певзнер В.М. визначає студентське самоврядування як:

- самостійну громадську діяльність студентів по реалізації функцій управління вищим навчальним закладом, яка здійснюється у відповідності з визначеними студентським колективом цілями та задачами;
- елемент загальної системи управління навчально-виховним процесом у ВНЗ, котрий передбачає максимальне врахування інтересів, потреб студентів на основі їх загальної думки;
- функцію колективу студентів, в якій реалізується їх право на самоорганізоване управління власною життєдіяльністю, яке включає цілепокладання, планування, способи та форми реалізації ролей, а також контроль та аналіз результатів діяльності;
- «ресурс самореалізації» студентів в навчальній діяльності, в якій їх самостійна робота по вивченню окремих дисциплін є визначальною [8, с. 20-21].

Погоджуємось з думкою Л. Жалдак, що визначає студентське самоврядування як «складне соціально-педагогічне явище, яке в центр навчально-виховного процесу ставить особистість студента; участь студентів в управлінні, керівництві справами свого колективу [9, с. 211]».

Як зазначає Ю. Кращенко, студентське самоврядування «репрезентує не лише студентську громаду свого вищого навчального закладу, а й покликане ефективно діяти у багатовекторному форматі: від захисту прав студентів до раціональної організації їх дозвілля. Інститут студентського самоврядування є одним із каталізуючих засад розбудови громадянського суспільства, виховання громадянина України XXI століття [10, с. 48]».

Відповідно до Статті 40 Закону про вищу освіту студентське самоврядування – це «право і можливість студентів (курсантів, крім курсантів-військовослужбовців) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні вищим навчальним закладом. Студентське самоврядування забезпечує захист прав та інтересів студентів (курсантів) та їх участь в управлінні вищим навчальним закладом. Студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, інституту (факультету), відділення, гуртожитку, вищого навчального закладу. Залежно від контингенту студентів (курсантів), типу та специфіки вищого навчального закладу студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів вищого навчального закладу [11]».

Таким чином, в подальших дослідженнях ми будемо визначати *студентське самоврядування* як: елемент системи управління ВНЗ, що передбачає реальну участь та вплив студентства; самостійну діяльність студентів з організації та управління власною життєдіяльністю; форму соціальної активності студентів, яка передбачає з одного боку задоволення особистісних потреб в комплексі з реалізацією соціально значимих задач; одну з підсистем виховного процесу ВНЗ, що сприяє саморозвитку майбутнього спеціаліста.

На сьогодні студентське самоврядування посідає важливе місце в структурі ВНЗ, доповнюючи управлінські, регулюючі та контролюючі функції. Питання відрахування, переведення, поселення студентів до студентських гуртожитків; питання призначення на деякі управлінські посади у ВНЗ мають бути погоджені за Законом про вищу освіту з органами студентського самоврядування університету. Органи студентського самоврядування також беруть участь у обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, а також вносять пропозиції щодо змісту навчальних планів і програм.

Погоджуємось з думкою Романика А. про те, що студентське самоврядування сприяє соціалізації особистості, допомагає студентам відчувати складність соціальних відносин, формувати соціальну позицію, виявляти свої можливості в реалізації лідерських функцій; забезпечує виховання якостей, необхідних для подолання складностей соціального життя; розвиває організаторські здібності студентів, збільшуючи кількість умілих організаторів конкретних справ; формує відчуття відповідальності; виховує самостійність як рису людини, її ініціативність; розвиває відносини взаємної відповідальності; сприяє самоактивізації, здійсненню саморегулювання, самоконтролю [7].

Студентське самоврядування являє собою унікальний виховний механізм, в основі якого покладений не примус, не зовнішній тиск, а вільне волевиявлення і усвідомлення студентами необхідності у здійсненні цілеспрямованої діяльності з реалізації власних прав і свобод. Будучи учасником студентського самоврядування, майбутній фахівець вчиться не лише самостійно приймати рішення, відстоювати свою думку, але і

працювати в колективі, дотримуватись субординації. Такий досвід створює для студента передумови для його гармонійного входження в систему трудових відносин. Бажання і готовність студентів приймати активну участь у вирішенні питань управління університетом сприяють формуванню самостійного мислення, соціальної активності, розвитку комунікативних, організаторських здібностей.

На нашу думку, зміст діяльності студентського самоврядування розкривається в наступних аспектах:

по-перше, студентське самоврядування є важливою складовою системи управління ВНЗ, представниками якої є найбільш активні студенти, що дозволяє адміністрації оперативно отримувати інформацію про потреби, невдоволення студентства і швидко на неї реагувати;

по-друге, студентське самоврядування надає студентам реальну можливість приймати участь в різноманітних видах діяльності, в ході якої формуються погляди, ціннісні орієнтації, відпрацьовуються навички організаторської та управлінської діяльності;

по-третє, є інститутом демократизації ВНЗ, орієнтованим на співпрацю всіх учасників навчально-виховного процесу;

по-четверте, дозволяє студентам реалізовувати власні проекти, молодіжні ініціативи в межах ВНЗ;

по-п'яте, надає студентам реальний практичний досвід, розвиває їх організаторські, управлінські здібності, лідерські якості, яких так потребує сучасний ринок праці в Україні.

Аналіз педагогічних джерел дозволив виділити ряд ознак, притаманних студентському самоврядуванню:

- автономність – відносна незалежність цілей, задач, напрямів діяльності від адміністрації ВНЗ;
- відкритість – проявляється у взаємодії з адміністрацією університету, професорсько-викладацьким складом, іншими ВНЗ та громадськими організаціями;
- виборність – можливість обирати і бути обраним представником студентства, є однією з ключових ознак демократичності студентського самоврядування. Розвиває у студентів громадянські якості;
- системність – студентське самоврядування є системою взаємопов'язаних структурних компонентів, між якими розподілені повноваження.

Відповідно до Статті 40 Закону України про вищу освіту органи студентського самоврядування «діють на принципах: 1) добровільності, колегіальності, відкритості; 2) виборності та звітності органів студентського самоврядування; 3) рівності права студентів (курсантів) на участь у студентському самоврядуванні; 4) незалежності від впливу політичних партій та релігійних організацій (крім вищих духовних навчальних закладів) [11]».

Розділяємо думку Г. Троцько, яка вважає, що система студентського самоврядування передбачає дотримання певних вимог: «виборність на всіх рівнях, періодична звітність лідерів, виконання рішень вищих органів членами організації або її окремих груп; забезпечення права меншості на

відстоювання своєї позиції; відкритість прийнятих рішень, реальна гласність; забезпеченість студентського актуальними правами й обов'язками [4, с. 299]».

Студентське самоврядування сприяє реалізації: виховної функції студентської організації, пов'язаної з соціальними і професійно-особистісним вихованням студентів; освітньої функції, яка передбачає використання самоврядування як ресурсу самоорганізації навчальної діяльності студентів; розвиваючої функції, яка забезпечує розвиток у студентів організаторських, комунікативних, лідерських і творчих здібностей [8, с. 46].

Серед основних завдань, що постають перед студентським самоврядуванням ВНЗ, зазначимо наступні:

- представлення інтересів студентів перед адміністрацією та професорсько-викладацьким складом;
- взаємодія з адміністрацією, керівниками структурних підрозділів ВНЗ, що здійснюють освітню та виховну діяльність;
- розвиток студентських ініціатив, спрямованих на поліпшення навчання, дозвілля, побуту;
- організація суспільно значимої діяльності студентів;
- інформування студентів, адміністрації, викладачів, співробітників закладу про різні аспекти студентського життя;
- участь у формуванні нормативно-правової обізнаності студентів у питаннях їх прав та обов'язків як суб'єктів системи вищої освіти;
- участь у формуванні активної громадянської позиції студентів;
- формування та навчання студентського активу;
- взаємодія з молодіжними, громадськими організаціями і органами студентського самоврядування інших ВНЗ.

Висновки. Таким чином, в подальших дослідженнях студентське самоврядування будемо розуміти як: елемент системи управління ВНЗ, що передбачає реальну участь та вплив студентства; самостійну діяльність студентів з організації та управління власною життєдіяльністю; форму соціальної активності студентів, яка передбачає з одного боку задоволення особистісних потреб в комплексі з реалізацією соціально значимих задач; одну з підсистем виховного процесу ВНЗ, що сприяє саморозвитку майбутнього спеціаліста.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та інші; Акад. наук Укр. РСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Наук. думка, 1970–1980 – Т. 9. – 1978. – 920 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Прибора Т. О. Розвиток ідеї самоврядування учнів у педагогіці кінця ХІХ – першої третини ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Т. О.

- Прибора; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2009. – 20 с.
4. Троцько Г.В. Студентське самоврядування як засіб розвитку особистості / Г.В. Троцько // Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. праць до 15-річчя АПН України: [у 5 т.] / АПН України. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т.1. – 2007. – 340 с.
5. Студентське самоврядування в Україні / упоряд. Н. Демчук, Л. Кудіна. – К.: Молодіж. альтернатива, 2004. – 60 с.
6. Аносов І.П. Соціально-педагогічні основи студентського самоврядування як джерела демократизації вищої школи (управлінський аспект) / І.П. Аносов, В.М. Приходько, М.І. Приходько. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2008. – 196 с.
7. Ящук І.П. Оптимізація діяльності органів студентського самоврядування у вищих навчальних закладах у контексті реалізації ідей А.С. Макаренка / І.П. Ящук // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. пр. – Полтава: Полт. держ. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка; АСМІ, 2008. – Вип. 4. – С. 214-221.
8. Певзнер В.М. Педагогический потенциал студенческого самоуправления в современном вузе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / В.М. Певзнер. – Великий Новгород, 2005. – 182 с.
9. Жалдак Л. М. Відродження студентського самоврядування на рівні академічної групи у вищому аграрному закладі освіти / Л. М. Жалдак // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Кол. авт. — К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. — Вип. 36. — С.210—219
10. Кращенко Ю. Владні структури і студентське самоврядування: від субординаційних відносин до соціально-партнерської взаємодії / Ю. Кращенко // Полтавський регіон: на пульсі держави: загально політ., навч., довід., інформ. вид. — № 2 (5), квіт.-черв. 2008. — Полтава: АСМІ. — С. 47—51.
11. Закон України "Про вищу освіту" № 1556-VII від 01.07.2014 р.
12. Романик А. Роль студентського самоврядування в Україні та в країнах Західної Європи / А. Романик // Студентське самоврядування в Україні. – К.: Молодіжна альтернатива. – 2004. – Вип. 6. – С. 6–9.

Отримано 28.04.2016